

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

дитячих ясел і садів. Оцінка стану дитини-аутиста, рівня його розвитку, запасу знань, поведінкових навичок проводиться комплексно всіма фахівцями і служить основою розробки індивідуального плану корекційних заходів.

На перших етапах відпрацьовується найважливіша реакція пожвавлення і спостереження, формується зорово-моторний комплекс. В подальшому, розвивають тактильне, зорово-тактильне, кінестетичне, м'язове сприйняття. потім проводиться робота по вихованню навичок самообслуговування.

На наступному етапі завдання ускладнюється переходом від маніпулятивної гри до сюжетної. Найважливішою стороною роботи залишається спонукання до діяльності, багаторазове повторення ігор, формування ігрових штампів, з постійним використанням візуально-моторного комплексу. словесні коментарі необхідно давати в короткій формі.

Відновлення і розвиток мови проводимо послідовно. Спочатку в маніпуляції з іграшкою формуємо тактильне сприйняття, потім зорове розуміння предмета, після чого предмет визначаємо словесно і формуємо співвіднесення словесного визначення з конкретним предметом. На наступному етапі добиваємося того, щоб дитина почуте слово навчився правильно вимовляти (відтворювати). Власне педагогічні програми повинні бути спрямовані на навчання дітей поняттям числа, рахунку, визначення часових категорій, орієнтуванні в просторі.

Етап від етапу вирішується завдання ускладнення діяльності, збільшується пропонований обсяг навичок і знань. Будь-які завдання повинні пропонуватися в наочній формі, пояснення повинні бути простими, повторюваними по кілька разів.

Висновки. Таким чином, мовленнєвий розвиток при аутизмі характеризується досить специфічними рисами і багато в чому залежить від того, чи проводиться корекційне втручання.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. Формування мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку : автореф. дис канд. пед. наук : 13.00.13 / Н. В. Базима. -К. ,2014.-21 с.
2. Логопедія: підруч. / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те.Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
3. Ранній дитячий аутизм: Навчально-методичний посібник. Видання друге: перероблене і доповнене / А. П. Чуприков, М. І. Винник, Я. Т. Багрій. Івано-Франківськ: Видавництво Івано- Франківської державної медичної академії. 2015. 48с.

Форостян О. І., Рот В. О.

ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ЛОГОПЕДИЧНОГО ПУНКТУ

Постановка проблеми. Розвиток української держави, інтеграція в Європейську і світову спільноту, входження в інклюзивний освітній простір вимагають подальшого переосмислення змісту, методів, форм організації

освіти зі школярами з особливими освітніми потребами (ООП). Модернізація системи освіти має сприяти зростанню інтелектуального потенціалу дітей та учнівської молоді, тим самим актуалізуючи прискорення прогресивних змін у процесах забезпечення їх базових освітніх потреб. Система початкової освіти стає необхідним ключем до удосконалення особистості, слугує створенню фундаменту для подальшої освіти впродовж всього життя.

Проблема порушень мовлення у школярів – одна з найактуальніших для сучасних закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), оскільки мовленнєва діяльність є провідним засобом отримання знань учнями. З кожним роком в початкових класах шкіл збільшується кількість дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Своєчасне виявлення порушень мовлення, точне визначення їх патогенезу в кожному окремому випадку, диференціація порушень мовленнєвого розвитку (ПМР) первинного та вторинного походження надзвичайно важливі для побудови системи логопедичної роботи під час перебування дитини в закладі освіти. Останнім часом, з кожним роком збільшується кількість дітей, що мають порушення мовлення на тлі інших порушень – затримки психічного розвитку (ЗПР), розладів аутистичного спектру (РАС), інтелектуальних порушень легкого ступеня та ін, які інтегруються в загальноосвітній навчальний простір. Відповідно, і до порушення поширене не лише серед учнів спеціальних закладів загальної середньої освіти (СЗЗСО), а й закладів загальної середньої освіти (ЗССО). Збільшення кількості дітей з ТПМ є гострою педагогічною проблемою сучасного суспільства. Труднощі, які виникають під час навчання такої дитини, призводять до зниження результативності навчального процесу, створюють психологічну напругу, негативне її відношення до навчального процесу. Як вже було відмічено, ТПМ є поширеним явищем у дітей молодшого шкільного віку. Сьогодні у вітчизняній та зарубіжній логопедії висвітлені питання їх симптоматики, механізмів, структури; розроблені як загальні методологічні підходи, так і напрямки, зміст і диференційовані методи корекції різних видів ТПМ (Л. Бартенева, О. Боряк, А. Винокур, О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, Л. Єфіменкова, С. Конопляста, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Логінова, А. Малярчук, Г. Місаренко, Л. Парамонова, Н. Пахомова, О. Російська, Т. Пічугіна, І. Прищєпова, Н. Савінова, І. Садовнікова, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, О. Токарева, В. Тарасун, Н. Чередніченко, М. Шеремет, А. Ястребова та ін.) [1]. Сьогодні у системі освіти України спостерігається ситуація, що характеризується наявністю законодавчих ініціатив, які проголошують необхідність оволодіння учнями початкової школи ключовими компетенціями, серед яких – спілкування на українській мові, спілкування на іноземній мові. Водночас, для формування компетенцій у розвитку фундаментальних базових навичок мовлення у молодших школярів, які мають тяжкі порушення мовлення, не приділено належної уваги.

Про важливість розвитку мовлення як провідного принципу в початковій ланці загальної шкільної мовної освіти наголошується у

Державному стандарті початкової загальної освіти. Належний рівень мовленнєвого розвитку дитини, що передбачає сформованість всіх його сторін і сприяє удосконаленню спеціальних мовних знань, умінь та навичок усного й писемного мовлення, якісному оволодінню іншими навчальними дисциплінами, розширює знання про навколишнє – є однією із умов успішного шкільного навчання (М. Шеремет, В. Тарасун, Є. Соботович).[3] Повноцінне оволодіння мовою є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного, духовно-морального виховання, засвоєння культури свого народу, національних та загальнолюдських цінностей (В. Бондар, В. Синьов, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.) [5]. Актуальність визначається і практичними завданнями, пов'язаними з необхідністю розробки програм та технологій здійснення ефективної допомоги дітям із ТПМ, як суб'єкта освітнього процесу в ЗЗСО.

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення особливостей адаптації дітей із ТПМ до умов закладу загальної середньої освіти, визначення рівня готовності педагогічних працівників (вчителів, асистентів вчителів) до роботи з цією категорією дітей. Відповідно до мети констатувальний етап дослідження здійснювався у двох напрямках. *Бесіда з батьками*. Мета – отримання відомостей щодо стану дітей до вступу в навчально заклад і після. Соціометричний опитувальник. Мета – визначення соціального статусу, значущості та характеру взаємовідносин з учителями, батьками та дітьми, виявлення референтної групи «Малюнок школи». Мета – визначення характеру відношення дітей до школи та виявлення тривожності, пов'язаної з відвідуванням закладу освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження полягає в збагаченні змісту роботи вчителів-логопедів, вчителів, асистентів вчителів новими технологіями супроводу. Розробка та добір конкретних педагогічних впливів дозволила більш якісно вирішувати проблеми роботи з дітьми, оптимізувати учнівсько-вчительські відносини в класах, в яких навчаються діти з ТПМ. Матеріали дослідження використалися в практичній роботі вчителів-класоводів закладів загальної середньої освіти; під час викладання навчальних дисциплін «Сучасні методології та методики логопедії», «Корекційно-розвивальні методики супроводу осіб із порушеннями мовлення», в процесі професійної підготовки та перепідготовки педагогів, вчителів початкових класів, вчителів-логопедів. Відповідно до мети констатувального етапу дослідження здійснювався у двох напрямках. Перший – виявлення особливостей адаптації дітей із ТПМ до умов закладу загальної середньої освіти. Другий – визначення рівня готовності педагогічних працівників (вчителів, асистентів вчителів) до роботи зі школярами з ТПМ в умовах інклюзивного класу; виявлення особливостей здійснення логокорекційного процесу з молодшими школярами з ТПМ в умовах логопедичних пунктів ЗЗСО. До експериментального дослідження було залучено 11 учнів перших класів з ТПМ: 5 – з ЗНМ II рівня, 3 – ЗНМ III. Дислаліями, 3 – ЗНМ II рівня. Дизартріями. Окрім цього було опитано 9

батьків школярів з ТПМ, 5 вчителів- логопедів логопедичних пунктів ЗЗСО, 4 вчителя початкових класів і 4 асистента вчителя класів зінклюзивною формою навчання. У дітей із ТПМ в перші місяці відвідування школи відзначалися негативні зміни в емоційній і комунікативній сфері, психофізичному стані, здоров'ї. Дані зміни тривають тривалий час, без позитивної динаміки, або мають тенденцію до закріплення. У частині першокласників з ТПМ сила і виразність змін в поведінці та

здоров'ї, пов'язаних з адаптацією до нових соціальних умов, згодом зменшується, але порушення в комунікативній і афективній сфері залишаються, тобто не настає повна адаптація. У більшості школярів з типовим мовленнєвим розвитком в гострий період адаптації таких змін не спостерігається. Спостереження здійснювалося під час приходу дітей до школи, уходу додому, на уроках та перервах. Соціометричний опитувальник потрібен для визначення соціального статусу, значущості та характеру взаємовідносин з учителями, батьками та дітьми, виявлення референтної групи. *Перший* – виявлення особливостей адаптації дітей із ТПМ до умов закладу загальної середньої освіти. *Другий* – визначення рівня готовності педагогічних працівників (вчителів, асистентів вчителів) до роботи зі школярами з ТПМ в умовах інклюзивного класу; виявлення особливостей здійснення логокорекційного процесу з молодшими школярами з ТПМ в умовах логопедичних пунктів ЗЗСО. Відповідно до *першого напрямку*, вивчення особливостей адаптації до нових соціальних умов в учнів перших класів, її успішність оцінювалася за наступними критеріями: відношення до навчального закладу, особливості взаємовідносин з оточуючими, психосоматичний стан: сила та тривалість змін у поведінці та соматичному стані, пов'язані зі вступом до школи. З метою виявлення динаміки адаптації дослідження проводилося два рази: впродовж перших місяців відвідування освітнього закладу, через пів року з початку вступу до школи.

Висновки та перспективи. У межах дослідження було трактовано супровід як процес організації та проведення комплексу заходів з метою подолання ускладнень, підвищення рівня загальної та ситуативної стійкості і сприяння ефективному виконанню завдань в різних умовах діяльності. Запропоноване визначення дозволяє виділити основні суттєві структурні елементи педагогічного супроводу, а саме: головну мету; суб'єкти та об'єкти педагогічного супроводу; основні напрямки його здійснення; форми, методи і засоби. 2. Було визначено, обґрунтовано та вивчено особливості адаптації першокласників із ТПМ до умов закладів загальної середньої освіти (в межах класу). Було встановлено, що на особливості адаптаційного процесу в молодшому шкільному віці впливають будь-які мовленнєві порушення: більший вплив на особливості адаптаційного процесу надає не поодинокий фактор, а поєднання компонентів соціально-психологічної адаптації. Під час проведеного дослідження була виявлена позитивна залежність між рівнем мовленнєвого розвитку і характером дезадаптації. У дітей з ТПМ дезадаптація проявлялася найбільш сильно і виражалася в переважанні

негативних емоцій, частої зміни настрою, афективних спалахах, проявах агресії до оточуючих, конфліктності, дратівливості.

У школярів з ТПМ адаптація до нових соціальних умов протікає важче, ніж у дітей з типовим мовленнєвим розвитком. З. На констатувальному етапі дослідження було виявлено рівень готовності педагогічних працівників (вчителів початкових класів, асистентів вчителів, логопедів) до роботи з дітьми з ТПМ. 85,71 % фахівців не обізнаний з особливими освітніми потребами молодших школярів з порушеннями мовлення. Це засвідчує їхню неготовність дозастосування цілеспрямованої й впорядкованої сукупності дій, прийомів, методів, що забезпечують мотиваційну й активну залученість молодших учнів цієї категорії до процесу навчання разом з однолітками які мають типовий розвиток. Більшість опитаних впевнені, що для школярів з ТПМ мають бути створені спеціальні умови в навчальному просторі. Так, зокрема 71,43 % із них вважають, що школярам має надаватися постійна підтримка асистента вчителя; такі учні мають бути відокремлені від інших «окремою партою» (якщо такий учень один); мають триматися «окремою групою з асистентом» (якщо кілька у класі); вони мають отримувати індивідуальні завдання та інше. Зауважимо, що, за такої організації навчальної діяльності в інклюзивних умовах молодші школярі з порушенням мовлення ставатимуть пасивними об'єктами, а не активними суб'єктами навчання, такий підхід швидше сприятиме усамітненості, ізолюваності таких учнів, аніж їхній соціалізації, що є провідною ідеєю інклюзивної форми навчання. Вочевидь це є результатом необізнаності педагогів щодо особливостей реалізації процесу навчання школярів з порушеннями мовлення в інклюзивних умовах; неготовності педагогів і асистентів учителів здійснювати викладацьку діяльність разом в одному навчальному просторі класу тощо.

Список використаних джерел;

1. Александрова Н. Ш. Процеси становлення мови у дітей в одномовному середовищі та в умовах багатомовного / Н. Ш. Александрова. URL: <http://www.disscat.com/content/osobennostipreduprezhdeniya-i-preodoleniya-disgrafii-v-bilingvalnykh-usloviyakhobucheniya#ixzz5RI7GFTIe>
2. Артемева Т. В. Діагностика та корекція розвитку молотшого шкільника, 2013. 157 с.
3. Баль Н. М. Актуальні проблеми діагностики мовленнєвих порушень у дітей. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2010. № 14. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/apko_2010_1_4.pdf
4. Бадер В. І. Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2004. 36 с.
5. Безруких М. М. Труднощі навчання в початковій школі М.: Эксмо, 2009. 464 с.
6. Бельтюков В. И. Взаємодія аналізаторів у процесі сприйняття та освоєння усного мовлення (у нормі та патології). М.: Педагогика, 2007. 176 с.